

Augustinus'un *De Bono Coniugali* (Evliliğin Yararı Üzerine) Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation of Augustine's De Bono Coniugali (On the Good of Marriage)

EKİN KAYNAK İLTAR RABİA AKÇORU SEVGİ ARKILIÇ SONGÖREN
Akdeniz University

Received: 19.03.2022 | Accepted: 30.06.2022

Abstract: Being one of the most important representatives of the Patristic philosophy and Christianity, St. Augustine is also known as “the first theologian of marriage”. When abstinence from sexual intercourse, which became one of the most important elements of Christianity along with monasticism, is presented as an ideal, this makes marriage the opposite of an ideal and the lesser evil. However, marriage is a union planned by God upon creating the human being and is one of God's commands. St. Augustine explains the good in the marriage itself in his work titled *De Bono Coniugali* based on this contradiction. St. Augustine's aforementioned work constitutes our paper's focus. Yet, the marriage practices in Roman law and culture, the marriage according to the pagan philosophy, and the marriage in accordance with Jesus and the New Testament will be discussed due to their probable contributions to the formation of the thoughts presented in the work. After giving the important information concerning the work, such as its purpose of it, St. Augustine's arguments will be evaluated within the scope of his culture's law, philosophical tradition, and religion.

Keywords: Augustine, Church fathers, patristic philosophy, Christianity, *De Bono Coniugali*, marriage.

✉ Ekin Kaynak İltar
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
07058, Antalya, Turkey | ekinkaynak@akdeniz.edu.tr

✉ Rabia Akçoru
Akdeniz Üniversitesi, AUAE, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Programı
07058, Antalya, Turkey | rabiakcoru@gmail.com

✉ Sevgi Arkılıç Songören
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü
07058, Antalya, Turkey | sevgisongoren@akdeniz.edu.tr

Giriş

Hristiyanlığın filizlendiği çağ olarak kabul edilen Patristik Çağ'da birçok dinsel çatışma, beraberinde getirdiği kaosu bir kenara bırakırsak yepyeni soruların ortaya atılmasını sağlamış; bu sorulara yanıt verilmesiyle de birçok öğreti biçimlendirilmiştir. Çağın en önemli Hristiyan filozoflarından Augustinus ise verdiği eserlerle Hristiyan felsefesine katkılarda bulunmakla birlikte günümüzde hala önemini koruyan birçok öğretiye son halini vermiştir. Benzer biçimde bakirelik ve dolayısıyla evlilik konusunda ortaya atılan bazı görüşlere verdiği yanıtlarla da evliliğin Hristiyanlık için sınırlarını belirlemiştir. Bunu yaparken dine başvurduğu kadar felsefeye de başvuran Augustinus'un görüşlerini değerlendirebilmek için öncelikle Roma İmparatorluğu'nda evlilik, Stoacı filozoflara göre evlilik ve Patristik Çağ öncesi Hristiyanlıkta evliliği kısaca ele almak yerinde olacaktır.

Roma İmparatorluğu'nda Evliliğin Hukuki Boyutu

Eski Roma Hukuku'nda evlilik bir erkek ve bir kadının ömür boyu sürececek bir ortaklık sözüyle birleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Amacı çocuklar dünyaya getirmek olan bu birleşme doğa yasası uyarınca gerçekleşmektedir. Birçok toplumda olduğu gibi Roma toplumu için de evlilik önemli bir kurumdur ve bu kurumun yasal sözleşmelerle kurulması doğacak çocukların meşruluğunu sağlamış, bu meşruluğun getirdiği haklarla çocuklar babalarının varisi olabilmişlerdir (Evans Grubbs, 2002). Evlilikler çiftin bağımsız kararlarıyla değil ailelerin aldığı kararla gerçekleştirilmiştir. Buna karşın eğer babanın kız çocuğu için damadına vereceği çeyiz gibi ortada finansal bir yükümlülük, dolayısıyla imzalanacak bir sözleşme yoksa herhangi bir belge ya da tören olmadan da çift evli sayılabilmektedir (Clark, 1994; Evans Grubbs, 2002; Hunter, 2018).¹ Aslında evliliğin geçerli olması için de birlikte yaşamak ya da cinsel birliktelik şartı aranmamış; bunların yerine çiftin evli olma bilincine, yani *affectio maritalise* sahip olması yeterli görülmüştür.

¹ Hunter bunu evliliğin başlı başına özel bir eylem olmasına bağlamaktadır. Ayrıca bu eylemin özgür kişiler arasında gerçekleştiğinin de altını çizmektedir. Zira III. yüzyıla kadar köleler resmi biçimde evliliklerini gerçekleştirilememiştir. Yine Hunter aynı statüde olmayan kişilerin evliliğin getirdiği avantajlar ve görevler olmaksızın birlikte yaşamayı tercih ettiklerini de aktarmaktadır. Buna da örnek olarak Augustinus'un, oğlu Adeodatus'un annesiyle yaşamış olduğu ilişkiyi vermektedir (Hunter, 2018).

Augustus'un çıkarmış olduğu yasalardan bazıları² yasal evliliği, çocuk yapmayı teşvik etmeye; boşanmayı zorlaştırmaya ve zina ile evlilik dışı ilişkileri önlemeye yönelmiştir. 25 ile 60 yaş arasındaki erkekler ile 20 ile 50 yaş arasındaki kadınlara evlenmemişlerse cezalar kesilmiş; eşleri ölen kadınların iki ya da üç yıl içerisinde, boşanan kadınların on sekiz ay içerisinde evlenmeleri şart koşulmuş; çocukları olmayan evli çiftlerin miras haklarında kısıtlamalara gidilmiş; *ius trium liberorum* (üç çocuk yasası) ile üç çocuğu olan erkeklere devlet işlerinde öncelik verilirken kadınlara vasi ya da koruyucularından kurtulma fırsatı tanınmıştır (Hunter, 2018). Roma'da özellikle üst sınıflar arasında sıklıkla gerçekleştirilen ve kimi zaman hiçbir bildirim gerek duyulmaksızın gerçekleştirilen boşanmalara Augustus'un getirdiği yasal düzenlemeyle birlikte yedi erkek tanığın huzurunda çıkarılan bir boşanma bildirisi zorunluluğu getirilmiştir. Yine evli bir kadınla eşi olmayan bir erkek arasındaki cinsel birliktelik olarak tanımlanan zina da Augustus'un yasalarıyla yasal olarak bir suç statüsü kazanmıştır (Hunter, 2018).³ Augustus'un yasaları sonraki bazı imparatorlar tarafından yeniden düzenlenmiş, bazıları tarafından da kimi maddeleri geri çekilmiştir. 320 yılında Constantinus evli olmayanlara verilen cezalarla ilgili yasağı geri çekmiş⁴, V. yüzyılın başında da çocuksuz çiftlerin mirasları konusundaki yasa kaldırılmıştır. Buna karşın küçük değişikliklerle zina yasası uygulanmaya devam etmiştir (Evans Grubbs, 2002). Geç İmparatorluk Dönemi'nde de evliliğin tanımı aynı kalmıştır. Ailelerin arasında yapılan bir sözleşme olarak görülmüş, aile servetinin ve statüsünün aktarımını sağlayacak şekilde yasal olarak çocuklar dünyaya getirme amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Evliliğin bozulduğu durumlardan biri⁵ olarak tanımlanan boşanmalar Eski Roma'da nispeten özgür bir biçimde gerçekleştirilebilmiştir. Eşlerinin

² M.Ö. 18'de *lex Iulia de maritandis ordinibus* ve *lex Iulia de adulteriis*, M.Ö. 9'da *lex Papia-Poppea*.

³ Evans Grubbs bu yasayla cinsel suçların asayiş suçları olarak ilk defa ceza kapsamına alındığını, Cumhuriyet Dönemi'nde zina suçu işleyen kadın eşlerin *paterfamilias* tarafından cezalandırıldığını belirtmektedir (Evans Grubbs, 2002).

⁴ Evans Grubbs, Constantinus'un bu yasağı geri çekmedeki amacının Hristiyanlıktaki asketizm taraftarlarının değil, halihazırda kendi özel yaşamlarına bir müdahale olarak düşündükleri için Augustus'un yasalarına karşı çıkan aristokratların yararını gözetmesi olduğunu öne sürmektedir. Bunu da Hristiyan asketizminin 320 yılında henüz çok yaygın olmamasına bağlamaktadır (Evans Grubbs, 2002).

⁵ Boşanmadan başka ölüm, esir düşme ya da eşlerden birini etkileyen bir tür kölelik de evliliğin bozulmasının nedenleri olarak sayılmıştır (Evans Grubbs, 2002).

himayesi altına girmeyen (*manus*) kadınlar eşlerinden tek taraflı olarak boşanabilme hakkını sahip olmuşlardır. Eşlerinin himayesinde olan kadınlar ise bir süre sonra bu hakka sahip olabilmişlerdir. Erkekler ise çok daha öncesinden eşlerini zina ve benzeri uygun olmayan davranışlardan ötürü tek taraflı boşayabilmiştir (Evans Grubbs, 2002). Öte yandan zina suçu işlediği bilinen eşini boşamayan erkek kadın satıcılığıyla suçlanmıştır. Geç İmparatorluk Dönemi'nde tek taraflı boşanmalara kısıtlamalar getirilmiştir. Constantinus ile başlayan bu kısıtlamalar eşlerini boşamak isteyen erkeklerden çok kadınlar üzerinde etkili olmuştur. Kadınların alkolik, kumarbaz ve çapkın olduğu gibi zoraki suçlamalarla eşini boşamasına izin verilmezken eşi katil, iksir hazırlayıcısı ya da mezarlara saygısızlık yapan biri olduğu kanıtlanırsa çeyizini geri alarak boşanmasına izin verilmiştir. Erkeklerin ise eşleri zina yapıyorsa, iksir hazırlıyorsa ya da çöpçatanlık yapıyorsa eşlerini boşamalarına izin verilmiştir. Evans Grubbs bu nedenlerden başka nedenlerle eşini boşayan kadınlara Augustus Dönemi'ndeki zina cezalarından daha ağır cezalar verildiğini belirtmektedir. Hatta Geç İmparatorluk Dönemi'nde kadının tek taraflı boşanma talebinin yeniden evlenme isteği olarak algılandığı için ahlaksız davranış olarak görüldüğünü de eklemektedir. Ancak Constantinus'un kadınların eşlerini boşamaları halinde ceza veren yasaları paganlığı kabul eden Iulianus tarafından yürürlükten kaldırılmıştır (Evans Grubbs, 2002). Tüm bu yazılı yasalar Evans Grubbs, Clark gibi araştırmacıların da vurguladığı üzere gerçek yaşamdaki uygulamaları birebir vermemektedir. Buna karşın çalışmanın odak noktası dahilinde felsefi görüşlerin oluşumunda etkili olabilme olasılıkları açısından önem taşımaktadırlar.

Roma İmparatorluğu'nda Evliliğin Felsefi ve Dinsel Boyutu

Benzer biçimde Augustinus başta olmak üzere Hristiyanları, Hristiyan filozofları evlilik konusunda etkileyebilecek bir diğer olgu da dönemin pagan felsefesidir. Hunter Roma toplumunda evliliğin tek amacı olarak görülen çocuk dünyaya getirme amacının Hristiyanlık öncesi yurttaşlık görevi olarak görüldüğünü, dolayısıyla evliliğin de yurttaşlara özgü bir kurum olarak sosyal yaşamda yer aldığını öne sürmektedir (Hunter, 2018). Özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde Romalı tanımları arasında yer alan iyi yurttaş özelliği düşünüldüğünde Hunter'ın iddiasına katılmak yanlış olmaz. Yurttaşlığın bir gerekliliği olarak görülen evlilik kurumu Hristiyanlıkla birlikte

dinsel bir gereklilik kazanmıştır. Bu değişim pagan felsefeleri üzerinde de belirgin bir etki bırakmıştır. Roma'da yaygın felsefe akımlarından Stoacılık ideal evliliği eşler arasındaki arkadaşlık olarak tanımlamış ve bu evliliğin devamlılığını ise eşler arasındaki uyuma dayandırmışlardır (Hunter, 2018; Mantas, 1999). Seneca, Plutarkhos ve Dio Khrysostomos lüks, zenginlik ve dış güzellik karşısında ahlaki özellikleri överek yüceltmıştır. Musonius Rufus ve Epiktetos ise evlilik ile felsefenin bir arada ilerleyebileceğini göstermeye çalışmışlardır. Musonius Rufus evli çiftlerin bedenleri, ruhları ve servetleri başta olmak üzere her şeyde ortak olmaları gerektiğini dile getirmiştir. Buna karşın Plutarkhos erkeğin hem servetin hem de evin yöneticisi olması gerektiğini; zina yapmasındansa kadın kölelerle cinsel ilişkiye girmesinde bir sakınca olmadığını, hatta böyle yaparak evliliğin onurunu koruduğunu belirtmiştir (Mantas, 1999).

Martinez Hristiyanlıkta evlilik kurumunu iki yüzyıla ayırarak incelemektedir. İlk yüzyılda evlilik her ne kadar kutsal ve yüce olarak görülse de oldukça sekülerdir. İkinci yüzyılda, XI. yüzyıldan itibaren ise Kilise Hukuku'nca düzenlenmiş ve Kilise'nin bir kurum olarak müdahalesiyle yasalaştırılmıştır. XII. yüzyılda yaşamış olan skolastik düşünürler tarafından da dinsel bir tören halini almıştır (Martinez, 2003). Yine de evliliğe Hristiyanlık kapsamında son anlamını veren İsa'dır ve Eski Ahit'te belirtilen konuma⁶, yani Tanrı'nın yaratılış planındaki yerine ("Matrimony," 1997) evliliği çıkarmıştır. Dolayısıyla İsa evliliğin biri erkek biri kadın olmak üzere iki kişi arasında, tanrısal bir bağla gerçekleştiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra evliliklerin bozulmaması, yani çiftlerin ayrılmaması gerektiğini de dile getirmiştir. İsa'nın bu sözleri Tanrı'nın krallığına girecek olanlardan Tanrı'nın ilk yarattığı haliyle, yani kadın ve erkekten oluşan ömür boyu süren tek eşli bir evlilikle mükemmelliklerini korumaları gerektiği anlamında yorumlanmaktadır (Hunter, 2018).

Yine de Markos ve Luka'dan farklı olarak İsa'nın Matta'da yer alan "karısını fuhuştan başka bir nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş

⁶ İsa kendisini boşanma konusunda sorular sorarak deneyen Ferisilerden bir gruba verdiği yanıtta "Tanrı, yaratılışın başlangıcından 'İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.' Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın." (Markos 10: 6-9) diyerek hem Eski Ahit'ten (Yaratılış 2: 24) alıntı yapmış hem de yaptığı alıntıyı yorumlamıştır.

olur” sözleri (19:9) boşanma ve yeniden evlenme konusunda bir açıklığa izin vermiş görünmektedir. Hunter bunu yazarın İsa’nın sözlerini Musa yasasına daha uygun hale getirme isteğine bağlamaktadır. Boşanıp yeniden evlenmek açıkça zina ile eşdeğer tutulmuştur (Luka 16:18). Ancak halihazırda Matta’da (19:9) yukarıda belirtilen kısımdan hemen sonra yine aynı düşünce tekrar edilmektedir: “Boşanan kadınla evlenen de zina etmiş olur”. Paulus’un evlilik üzerine düşünceleri de erken dönemde Hristiyanların evlilik üzerine düşüncelerini etkileyen bir diğer etken olmuştur. Paulus zinadan kaçınma amacıyla kadın ve erkeğin evlilik içerisinde birbirleriyle birlikte olmalarını salık vermiştir. Kendisi gibi cinsel ilişki ve evlilikten uzak durmayı herkes için dilediğini belirten Paulus da İsa gibi evlilerin boşanmaması gerektiğini dile getirmiştir (1. Kor. 7). Hunter, İsa ve havarilerinin bu sözleri kıyametin yaklaşmasından duydukları korku içerisinde ettiklerini; daha sonraki çağlarda Hristiyanların bu sözleri zamanın sonunun geldiği düşüncesi içerisinde okumadıklarını öne sürmektedir (Hunter, 2018). Aynı ilkeler, Hunter’ın da altını çizdiği biçimde zamanın sonu geldiği korkusundan uzak bir yorumlama eğilimi içerisinde Yunan-Roma felsefe geleneğinden etkilenen patristik filozoflar için de varlığını sürdürmüştür. Kendi dinlerini savunurken Yunan-Roma filozoflarının ideallerini Hristiyan düşüncesinde sürdürebileceklerini gösterme amacı gütmüşlerdir. Hatta Hristiyanlığın ilkelerinin pagan felsefe geleneğinden daha iyi olduğunu gösterme çabasında olmuşlardır. Zinaya, fuhuşa, boşanmaya ve günah saymasalar da yeniden evlenmeye karşı çıkmışlar ve evliliklerin yalnızca çocuk doğurma amaçlı olması gerektiğini savunmuşlardır.

IV. yüzyılda Constantinus ile birlikte Hristiyanlığı kabul edenlerin sayısı arttıkça Hristiyanlar için ideal yaşam biçimine ilişkin sorular daha ayrıntılı biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte birçok Hristiyan inzivaya çekilerek asketik bir yaşam biçimi tercih etmiştir. Asketik yaşam biçimini tercih edenlerin sayısının artmasıyla da doğuda manastırlar ortaya çıkmıştır. IV. yüzyılın sonunda ise asketikler ve keşişler Hristiyan şehitleri ideal Hristiyanlar olarak görmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler birçok din görevlisinin yaşam biçimi üzerine eserler vermesindeki itici güç olmuştur. Örneğin bu görevlilerden biri olan Chrysostomos önceleri asketik yaşamı tercih etmiş, daha sonra hastalık gerekçesiyle kente dönerek din gö-

revlisi olmuştur. Bu nedenle ilk eserleri ebeveynleri erkek çocuklarının düzgün bir ahlaki eğitim almaları için manastırlara gitmeleri konusunda tavsiyelerde bulunan Chrysostomos asketik yaşam biçiminin savunuculuğunu yapmıştır. Ancak bir süre sonra bu görüşleri değişmiş ve din görevlisi olup Hristiyan cemaatlerine katkıda bulunmayı kendi iç huzurundan daha üstün görmüştür (Hunter, 2018).

***De Bono Coniugali* (Evliliğin Yararı Üzerine)**

Yaklaşık 380 yılında Jovinianus adlı bir keşiş Hristiyanlara evli Hristiyanlarla bakirelik yemini etmiş Hristiyanların Tanrı katında kutsallık bakımından farklı olmadıklarına, bakireliğin evlilikten daha yüksek bir konum olmadığına, orucun şükür duyarak yemek yemeden daha iyi olmadığına, Meryem'in İsa'ya bakireyken hamile kalsa da onu doğururken bakireliğini kaybettiğine ilişkin vaazlar vermeye başlamıştır. Jovinianus'a göre kişi vaf-tiz olduktan sonra Tanrı gözünde değeri aynıdır. Özellikle Hristiyanlığı yeni kabul etmiş aristokratlar tarafından eski alışkanlıklarına daha uygun olduğu düşüncesiyle kabul gören Jovinianus'un popülerliği gittikçe artmıştır. Ancak bakirelik ve evlilikle ilgili bu düşünceleri nedeniyle Roma'da ve Milano'da (393 yılında) toplanan sinodlarla kınanmıştır (Hunter, 2018; "Matrimony," 1997; Walsh, 2001). 393 yılında asketik yaşam savunucusu Hieronymus, Jovinianus'un düşüncelerine karşı çıkarak asketik yaşamı savunup evliliği kötülediği bir eser (*Jovinianus'a Karşı*) kaleme almıştır.

Eserinde zinadan daha az kötü olarak tanımladığı evliliğin kendi içinde bir iyi olmadığını savunmuştur. Ancak Hieronymus'un insanın Tanrı tarafından yaratılış biçiminden hareketle kutsal sayılan evlilik kurumuna düşmanca tavrı nedeniyle bir süre sonra Roma'dan zorla uzaklaştırılmıştır (Hunter, 2018). Hieronymus'a ve dolayısıyla Jovinianus'a bu konuda Hristiyan dünyasından birçok kişi yanıt vermiştir. Bu kişilerin arasında "en sofistike yanıtı" (Hunter, 2018) *De Bono Coniugali* adlı eseriyle yaklaşık 401 yılında⁷ (Walsh, 2001) "ilk evlilik teologu" (Burke, 2015) olarak adlandırabileceğimiz Augustinus vermiştir. *Retractiones* adlı eserinde (II. 22) Jovinianus sapkınlığından söz eden Augustinus önce Jovinianus'un düşüncelerini kısaca açıklamış, ardından Roma'nın bu sapkınlığa kararlı bir biçimde karşı çıktığını dile getirmiştir. Roma'daki Kilise'nin bu kararlı yanıtına karşılık

⁷ Hunter, yaklaşık 404 yılında yazılmış olabileceğini öne sürmektedir (Hunter, 2018).

Augustinus, Jovinianus'un düşüncelerinin zihinlerde yer ettiğini ve daha da önemlisi birçoklarının bu düşüncelerin ancak evliliği kötüyerek çürütülebileceğini düşündüklerini dile getirmiştir. Tanrı'nın sözüyle kutsal kılınan evlilik bağının kötülenmeden de Jovinianus ve benzeri kişilerin düşüncelerinin çürütülebileceğini de *Evliliğin Yararı Üzerine* adlı eserinde göstermiştir.

Augustinus'un *De Bono Coniugali*'de⁸ Evliliğe İlişkin Görüşleri

Evliliğin Tanımı ve Amacı⁹

İnsanın doğası gereği sosyal bir varlık olduğuna vurgu yaparak eserine başlayan Augustinus, Cicero'nun *De Officiis* adlı eserinde (I. 50) dile getirmiş olduğu insanın doğası bakımından sosyal bir varlık olduğu düşüncesini Hristiyanlığın yaratılış anlatısına uyarlamıştır. Ona göre sosyal olduğu için doğanın getirdiği bir iyi olan arkadaşlığın gücüne sahip olarak insan Tanrı tarafından tek bir insandan yaratılmıştır. Bu insanların hem soy hem de kan bağıyla birbirlerine bağlanmalarını sağlamıştır. Adem'in yalnız kalmaması için bir yardımcı olarak kaburga kemiğinden yaratılan Havva ile birlikteliği (Yaratılış 2: 23) Augustinus'a göre doğa gereği insanlar arasında oluşacak olan birlikteliktir. Yani doğanın yasasına göre evlilik bir erkekle bir kadın¹⁰ arasında gerçekleşmektedir.

Bu doğa gereği oluşan birlikteliğin içerisinde yaşanan cinsel ilişkinin Augustinus'a göre tek kayda değer getirisi çocuklardır ve çocukların dünyaya gelmesiyle toplulukların bağının sürekliliği sağlanmış olmaktadır (I¹¹). Bu haliyle Augustinus dini takip ederken Roma toplumu için evliliğin hukuksal tanımını da kabul etmiş görünmektedir, nitekim hukuksal bakımdan evlilik bir erkekle bir kadın arasında gerçekleşmektedir ve evliliğin amacı ise dünyaya çocuk getirmektir.

⁸ Eserin özgün metni için Jacques-Paul Migne'nin koleksiyonunda MPL40 numaralı eser (Migne, 1887) kullanılmıştır. Aksi belirtilmedikçe eserden yapılan alıntıların çevirileri tarafımıza aittir.

⁹ Başlıklar metnin özgün halinde bulunmamaktadır, yalnızca konunun daha iyi anlaşılması adına bölümlerin içerikleri uyarınca tartışılan konuya dikkat çekmek için tarafımızca eklenmiştir.

¹⁰ Metinde erkek ve kadın yerine erkek ve eşi (vir et uxor) ifadesi yer almaktadır ve bu da yaratılış anlatısında gerçekleşen sıralamaya uygun görünmektedir.

¹¹ Özgün metindeki bölüm numaralandırmalarını belirtmektedir.

Evlilik İçerisinde Cinsel İlişki

De Civitate Dei adlı eserinde uzunca tartıştığı “ilk günahın neden olduğu arzuyu yönetilen cinsel birleşme olmaksızın çocuk doğurma” konusunu başka bir eserinde ele aldığı bilgisi veren Augustinus Matta’da (22:30)¹² sözü edilen meleklerle özgü yaşam düşüncesine uygun olarak ölüm ve cinsel ilişkiyi ilk günahın getirdiği ceza olarak konumlandırmaktadır. Nitekim ona göre Tanrı Âdem ile Havva’yı anne-baba olmaksızın, İsa’yı hiç cinsel ilişkiye girmemiş Meryem’den yaratabiliyorsa; arıların birleşme olmaksızın üremesini sağlayabiliyorsa¹³ başka bir yolla insanlığın çoğalmasını sağlayabilirdi (II). Cinsel ilişkinin evlilik içerisinde yalnızca evliliğin amacını gerçekleştirecek ölçüde gerçekleştirilmesi, hatta bunu yapmanın hoş görülmemesi, Augustinus’un içinde bulunduğu dünyayı geçici ve gökteki meleklerle idealize edilen yaşam biçimini insanlığın dünyadaki yaşam biçiminden üstün görmesiyle de ilişkilendirilebilir. Ayrıca burada Cicero’nun ve dolayısıyla Stoacıların, duyguların neden olduğu hastalıklar konusundaki görüşleri de dikkate alınmalıdır. Nitekim bir duygunun fazlalığı ya da azlığı kişinin hastalanmasına neden olmaktadır. Örneğin kadınlara aşırı düşkün olmak (philogynia) bir hastalık sayıldığı gibi kadınlardan nefret etmek de (misogynia) bir hastalık sayılmaktadır (*Tusculanum Disputationes*, IV. 23-27). Buradan hareketle cinsel ilişkinin *cupiditas* ya da *libido* tarafından yönetildiğini düşündüğü için Augustinus’un bunu sınırlayarak arzuyu kontrol altına alınmasını öğütlediği düşünülmelidir. Nitekim *Doğru Din Üzerine* (De Vera Religione) adlı eserinde de arzuyu *Cupiditas* sözcüğüyle bir kadın olarak kişileştirmekte ve her ne kadar insan anlamını karşılayan *homo* sözcüğünü kullansa da olasılıkla erkeklere yönelerek bu kadına yani arzuya boyun eğdirmelerini salık vermektedir (XLI. 78). Ayrıca Augustinus arzusunun kontrolünü yirmi birinci bölümde de akla ait erdem olarak tanımlayarak önemini vurgulamaktadır.

Evliliğin Birinci Yararı: Çocuk (Proles)

Bu tanımları yaptıktan ve cinsel ilişkinin sınırını çizdikten sonra

¹² “Dirilişten sonra insanlar ne evlenir, ne de evlendirilir, gökteki melekler gibidirler.”

¹³ Vergilius’un *Georgicalarında* (IV. 197) ve Ambrosius’un *De Virginitate* adlı eserinde (I. 8. 40) arıların birleşme olmaksızın üreyebildiklerine ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Olasılıkla Augustinus’un sözünü ettiği bilgi bu eserlerden gelmektedir. Ayrıca oldukça geç bir tarihte keşfedilse de günümüzde arıların uçarken döllenmesi (nuptial flight) bilinmektedir.

üçüncü bölümde Augustinus evliliğin kendiliğinden var olan yararı konusuna giriş yapmaktadır. Öncelikle evliliği İncil, dolayısıyla Tanrı emretmektedir. Boşanıp yeniden evlenmeyi yasaklayan İncil zina suçu işlemedikçe erkeğin eşini terk etmesini de yasaklamaktadır.¹⁴ Ancak Augustinus Sinoptik İnciller dışında kalan Yuhanna'da (2:2) aktarıldığı üzere İsa'nın düğüne çağrıldığında gidişini de evliliğin Tanrı tarafından onayı olarak görmektedir. Dolayısıyla evlilik İsa'nın da Tanrı'nın da karşı çıktığı bir şey değildir, aksine boşanma yasaklandığına göre Tanrı'nın emirleri arasında sayılmaktadır. Ancak bunca cinsel ilişki karışıklığı ve kısıtlaması yanında evlilik daha başka nasıl savunulabilir? Augustinus bu konudaki ilk savını insanın doğası üzerinden kurgulamıştır, ikinci savını da yine “doğa yasasından” hareketle kadın ve erkeğin birlikteliği ve arkadaşlığı üzerinden kurgulamaktadır. Evliliğin çocuk doğurmak dışında doğa yasasından gelen bir yanı olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesinin aslında yaratılış anlatısında geçen Tanrı'nın insanı erkek ve kadın olarak yaratmasından¹⁵ ileri geldiği düşünülebilir; Augustinus bunun altında bir amaç yattığını öne sürmektedir. Bu düşüncesine de çocuklarını kaybetmesine ya da hiç çocukları olmamasına karşın evli olan yaşlı çiftleri örnek vermektedir. Daha sonra evliliğin ilk yararını dile getirmektedir, evlilik çocuk dünyaya getirmeye (proles) onur getirmektedir. Evlilik sonrası çocuk dünyaya geldiğinde kişilerin anne-baba olmasıyla cinsel arzu daha ılımlı bir seviyeye gelmektedir. Bu ılımlı seviyedeki cinsellik kişilerin ilişkisine bir ağırlık getirdiğinden anne-baba olmanın farkına varmaları kolay olmaktadır (III). Dolayısıyla ilk günahın bedelini cinsel ilişkiye girerek ödeyen insanlar evlilikle bu eylemlerine bir yasallık, evlilik içerisinde dünyaya getirdikleri çocuklarla da bir onur getirmektedirler. Ayrıca birbirlerine duydukları aşırı duygunun yani arzunun ılımlılığa dönüşmesi, Augustinus'un da övdüğü ölçülülük anlamında bir kolaylık sağlamaktadır. Kısacası evlilik kendisini cinsel anlamda engelleyemeyen kişilerin “zararlı” olan duygularını kontrol altına almalarına yardım etmektedir. Böylelikle insan olgunlaşırken insan topluluğuna da görevini yerine getirmiş olmaktadır.

Evliliğin İkinci Yararı: Sadakat (Fides)

Bir sonraki bölümde Augustinus evliliğin bir diğer yararı olan sadakati (fides) ele almaktadır. Ona göre ruh cinsel ilişki gibi fiziksel ve önemsiz

¹⁴ Matta 5:32, 19:9; Markos 10:11-12; Luka 16:18.

¹⁵ Yaratılış 5:2.

işlerde bile sadıktır. Evlilik içerisinde ise sadakat ancak zina ile bozulmaktadır. Ona göre zina erkek ya da kadının evli olduğu kişi dışında biriyle cinsel ilişkiye girmesiyle gerçekleşmektedir. Zina eden kişiyi iki hırsız örneğiyle¹⁶ açıklayan Augustinus asıl sadakatin evlilik içerisinde kadın ve erkeğin birbirine gösterdiği sadakat olduğunun altını çizmektedir. Bu sadakate ise Paulus'un sözleriyle otorite katmaktadır (IV): "Kadının bedeni kendisine değil, kocasına aittir. Bunun gibi, erkeğin bedeni de kendisine değil, karısına aittir".¹⁷

Evlilik İçerisindeki Cinsel İlişkide Ölçülülük

Augustinus beşinci bölümde Roma'da geçerli olan şekliyle herhangi bir sözleşme olmaksızın yapılan evliliklere de değinmektedir. Yukarıda da aktarıldığı üzere bu evlilikler ortada herhangi finansal yükümlülük bulunmaması nedeniyle yasal bir sözleşmenin yokluğunda, ancak çiftlerin sahip olduğu evlilik bilinciyle (*affectio maritalis*) geçerli olmaktadır. Augustinus bir çiftin çocuk doğurmak amacıyla olmasa bile sırf cinsel arzularını kontrol altına almak için birbirlerine sadık kalarak evlilik bilinci içerisinde birlikte olmalarının da evlilik olarak adlandırılabilirliğini belirtmektedir.¹⁸ Ancak bir erkek evlenme bilincinde değilse, evlilik niyetinde değilse yaptığı şey zina olmaktadır ve kadın da bunu bilerek bu ilişkiye devam ediyorsa o da suçta ortaktır. Augustinus kadın böyle bir ilişkiden yalnızca çocuk bekliyorsa onu evli kadından da üstün tutmaktadır. Bunlardan hareketle Augustinus'a göre evliliğin bir amacı da kendi cinsel arzusunu kontrol altına alamayan kişilerin yasal bir bağla kontrol altına girmeleridir. Bu yasal bağ beraberinde karşılıklı güven getirmesi gerektiğinden ortaya sağlam bir birlik-telik çıkmaktadır. Dolayısıyla kendi halinde cinsel arzu kötü bir şeydir ve bu kötü şey engellenemeyecek ölçüde bir ölçüsüzlüğe neden olmaktadır, ancak evliliğin kutsal bağı beraberinde getirdiği güvenle birlikte cinsel arzuyu dizginlenebilir hale getirmektedir. Augustinus yine de cinsel arzunun evlilik içindeki fazlalığının da kötü olduğunun altını çizmektedir. Kısacası

¹⁶ Augustinus iki hırsız soygun öncesi çalacaklarını ortak bir biçimde pay edeceklerine ilişkin bir anlaşma yaptığını varsaymamızı istemektedir. Soygun gerçekleştikten sonra hırsızlardan biri tüm çaldıklarını kendisine alınca diğeri yaptıkları anlaşmaya karşı sadakatin bozulduğu şeklinde şikayet etse kuşkusuz tüm payı kendisine alan daha suçlu sayılmalıdır. Ancak diğeri hırsız da çaldıklarını sahibine geri vermek isterse sadakati yeniden kazanmış sayılabilir (IV).

¹⁷ 1. Kor. 7:4.

¹⁸ Nitekim kendisinin de uzun yıllar süren bir ilişkisi olmuş ve bu ilişkiden Adeodatus adlı bir çocuk dünyaya gelmiştir.

ölçülü olmak evlilik ve cinsel ilişki konusunda Augustinus için anahtar sözcüktür (V).

Cinsel İlişkinin Derecelendirilmesi: En İyi, Mübâh, Bağışlanası ve Suç Olan

Evliliğin ilk iki yararını bu noktaya kadar çocuk (proles) doğurmak ve sadakat (fides) olarak belirleyen Augustinus bu yararlar doğrultusunda cinsel ilişkiyi Paulus'un sözleri¹⁹ paralelinde derecelendirmektedir. Bu derecelendirme aslında bu noktaya kadar metnin kurgusunda madde madde karşımıza çıkan düşüncelerin bir otoriteye dayandırılarak kabulünün sağlanması amacıyla yapılmaktadır. Bu derecelendirmeye göre tümüyle cinsel ilişkiden sakınmak en iyidir. Evlilik içinde çocuk yapma amacıyla girilen cinsel ilişki ise bir suç değildir. Bastırılmayan cinsel arzu nedeniyle evlilik içerisinde çocuk yapma amacı taşımayan cinsel ilişkiye girmek de bağışlanasıdır. Son olarak da zina ve fuhuş Augustinus'un kanaatine göre cezası ölüm olması gereken suçlardır (VI).

Evliliğin Üçüncü Yararı: Kutsal Yemin (Sacramentum)

Evliliğin ilk yararını çocuk doğurmak olarak belirleyen Augustinus kutsal yasa uyarınca boşanmaya izin verilmemesinden hareketle evliliğin bir diğer yararını açıklamaktadır. Örneğin bir erkek, eşi çocuk doğurmadığında onu terk edip başka bir kadınla evlense birçok çocuk dünyaya gelebilir. Ancak buna izin verilmemektedir. Dolayısıyla burada evliliğin Tanrı'nın devletinde de geçerli olmasını sağlayan bir diğer yararı devreye girmektedir: kutsal yemin (sacramentum). Bir kez evlenildiğinde öte dünyada dahi geçerli olacak olan kutsal yemin kişiler boşanmak istese bile bozulmadığından Augustinus boşanmayı hoş karşılamamaktadır. Çünkü bozulmayacak bir bağa sahipken başka biriyle ilişkiye girmek zinadır ve bu suçu Augustinus daha önce ölüme layık görmüştür (VIII).

Evlilik Nasıl Bir İyidir?

Birçok noktada kişilerin cinsel dürtülerini kontrol altına alamadıkları takdirde evlenmelerine izin verildiğinin altını çizen Augustinus sekizinci bölümde bu izinden yola çıkarak evliliğin kötünün iyisi olduğunu öne süren

¹⁹ 1. Kor. 7.

Hieronymus'a²⁰, onun adını anmasa da yanıt vermektedir. Augustinus zinayla karşılaştırıldığında evliliğin iyi olduğu için, kendi içinde yararı bulunduğu için iyi olduğunu belirtmektedir. Aksi durumda zinanın daha kötü olması fuhuşu, başkasının evliliğini bozmanın daha kötü olması bir beden işçisiyle cinsel ilişkiye girmeyi, enest ilişkinin daha kötü olması zinayı bir derece iyi yapacaktır. Bu nedenle Augustinus bu akıl yürütmenin yanlışlığını dile getirirken yapılan karşılaştırmanın evlilik ve kendini kontrol altına alma arasında yapıldığının altını çizmektedir. Ona göre "evlilik ve kendini kontrol altına alma birinin ötekenden daha iyi olduğu iki şeydir" (VIII). Çünkü bu durum şuna benzemektedir: Sağlık ve güçten düşme ya da bilgi ve yalancılık birinin ötekenden daha kötü olduğu iki kötü değildir; sağlıklı olmakla ölümsüzlük ya da bilgi ve iyilik birinin ötekenden daha iyi olduğu iki iyidir. O halde evlilik zina ile karşılaştırılabilecek düzeyde bir durum değildir. Burada Augustinus kendisi olduğu için istenilen ve gerekli olduğu için verilen olarak iki iyi türü olduğunu belirtmektedir. Kendisi olduğu için istenilen iyilere bilgelik, esenlik ve dostluğu örnek vermektedir; gerekli olduğu için verilen iyilere de öğrenme, yiyecek, içecek, uyku, evlilik ve cinsel ilişkiyi örnek vermektedir. Bu iki iyi türü arasında da bir bağlantı vardır. Örneğin bilgelik için öğrenme; esenlik için yiyecek, içecek ve uyku; arkadaşlık için evlilik ya da cinsel ilişki gereklidir. Hatta arkadaşça birliktelik sayesinde yani evlilikle kazanılan arkadaşlık sayesinde ortaya daha büyük bir iyi çıkmaktadır: Çocuk dünyaya getirerek insan neslinin sürekliliği sağlanmaktadır. Bu iyiler kullanımları dışında kullanıldığında günah işlenmiş olmaktadır. Yine de Augustinus, buldukları dönemde insan soyunun nüfusu oldukça fazla olduğu için insanların iyi olarak evlilikten çok kendilerini kontrol altına almayı seçmeleri konusunda uyarıda bulunulması gerektiğini belirtmektedir (IX). İnsanların hepsinin cinsel ilişkiden uzak durmaları durumunda insanlığın ne şekilde ayakta kalacağını sorgulayanlara

²⁰ Hieronymus, Paulus'un "Yine de evli olmayanlarla dul kadınlara şunu söyleyeyim: Benim gibi kalsalar kendileri için iyi olur. Ama kendilerini denetleyemiyorlarsa, evlensinler. Çünkü için için yanmaktansa evlenmek daha iyidir" (1. Kor. 7:8-9) sözlerinden yola çıkarak evliliğin kötünün iyi olduğunu söylemektedir (I, 9). Ona göre eğer evlilik kendi içinde bir yarara sahip olmuş olsaydı Paulus bunu herhangi bir şeyle karşılaştırmazdı. Üstelik burada karşılaştırma yaptığı şey ona göre kötücül bir şeydir. Bu durumda evlilik kötünün iyisidir. En iyisi ise İsa Mesih gibi olabilmek adına tüm cinsel dürtülerden uzakta olmaktır. Nitekim Paulus da herkesin kendi gibi olmasını dileyerek (1. Kor. 7:7) aslında iyinin bu olduğunu söylemektedir. Hieronymus'un ilgili metni için bk. (Hunter, 2018).

“keşke herkesin tek isteği bu olsa” diyerek aslında her insanın bunu uygulayamayacağını da dile getirmiş olmaktadır. Devamında da Paulus’un sözlerini (1. Kor. 7) hatırlatarak bunları kendini kontrol edemeyecek olanın evlenmesi gerektiği biçiminde yorumladığını belirtmektedir. Ayrıca yine Paulus’un “Evlü olmayan kadın ya da kız hem bedence hem ruhça kutsal olmak amacıyla Rab’bin işleri için kaygılanır” sözünün (1. Kor. 7:34) evli ve iffetli Hristiyan kadınının bedenen kutsal olmadığına işaret etmediğinin altını çizmektedir. Evli kadın Tanrı’ya evli olmayan bir kadından daha az vakit ayırsa da evliliğin gereği olarak kocasına “hizmet edecektir”; Paulus’un burada anlatmak istediği de budur. Dolayısıyla Augustinus evliliği kötülüyor muş gibi görünen Paulus’un sözlerini evlilik yanlısı bir bakış açısıyla yorumlamaktadır (XI). Aslında burada Paulus maddi dünyanın sonunun yakın olduğu gerekçesiyle insanların olduğu halleriyle kalmalarının daha doğru olduğunu dile getirmektedir ve evli olanlar evliliğin gerekleriyle daha meşgul olacağı için evli olmayanlar kadar Tanrı’ya hizmet edemeyeceklerdir. Augustinus, Paulus’un evliliklerin beraberinde sıkıntılar getirdiğine ilişkin görüşlerini²¹ katmamaktadır. Bunun nedeni evlilikteki yararı kanıtlarken böyle bir ayrıntının savunmasına zarar vereceğini düşünmesi olabilir. Bu noktada her evli olan ya da olmayan için aynı şeyin geçerliliğini irdeleyen Augustinus evliliği tercih edip de imanlı ve iffetli bir kadın ile evliliği tercih etmeyip türlü günahlar işleyen kadınlar arasında bir ayırım yapmaktadır. Paulus ve dolayısıyla Augustinus cinsel ilişkiden tümüyle sakınmanın en iyi olduğunu vurgulamaktadır, ancak cinsel ilişkiden sakınıp da Tanrı’nın yasakladığı ya da hoş görmediği günahları işlemek evli ve iffetli olup eşyle cinsel ilişkiye girmekten daha kötüdür. Dolayısıyla Augustinus burada kişinin Tanrı’nın belirlediği sınırlar içerisinde hareket ettiği sürece iyi yolda olduğunu, ancak Tanrı’nın tek bir kuralını uygulayıp diğer kurallarını yok saymanın da kişiyi iyi yoldan ayıracağını belirtmektedir (XII). Kısacası evlilik Tanrı tarafından izin verilen bir kurum olmakla birlikte kişinin inancını kanıtlayan bir durum değildir. Kişinin inancını Hristiyanlığa uygun bir biçimde sürdürmesi onun daha temel kuralları yerine getirmesine bağlıdır. Bu da aslında “Tanrı kesinlikle herkesin evlenmesini istemektedir” düşün-

²¹ “Ne var ki, evlenenler bu yaşamda sıkıntılarla karşılaşacak. Ben sizi bu sıkıntılardan esirgemek istiyorum” (1. Kor. 7:28).

cesi ile “evlilik zinadan daha düşük bir kötülüktür” düşüncesi arasında yapılmış bir uzlaşma olarak görünmektedir.

Evlilik Dışı İlişkiler

Augustinus on dördüncü bölümde cinsel dürtülerini kontrol altına alamadığı için evlenmektense çocuk sahibi olmak için evlilik dışı ilişki yaşayan erkeğin işlediği günahı konu edinirken on beşinci bölümde Tanrı'nın devletinde bir kez evlenilebileceğini, kişilerin evlendikten sonra evliliğin tek amacı görünen çocuk dünyaya getirmeseler de boşanmalarına izin verilmediğini aktarmaktadır. Öncesinde sırf çocuk dünyaya getirmek için eşinden başka biriyle birlikte olan erkekler için bunun bir gereklilik olduğunu belirten Augustinus nesiller arasında farklılıkların olabileceğini ve bunların evlilik söz konusu olduğunda neler olabileceğini ele almaktadır. Önceki nesillerin dinlerine ve Tanrı'ya görev düşüncesiyle birden fazla kadınla evlenip cinsel ilişkiye girdiklerini dile getiren Augustinus, Tanrı'nın “verimli olun, çoğalın ve yeryüzünü doldurun” (Yaratılış 9: 1) sözüne göndermede bulunmaktadır. Önceki nesiller Eski Ahit'te yer alan bu emir dolayısıyla birden fazla evlilik yapıp çocuk dünyaya getirmeyi görev bilmiştir (XV).

Ölçülü Olmak

On altıncı bölümde yemek yemekle cinsel ilişki arasında bağ kuran Augustinus ölçülü olmayı bu iki eylem üzerinden açıklamaktadır. Ona göre yemek yemek insanın esenliği için, cinsel ilişki ise sonucunda çocuklar dünyaya geleceği düşüncesiyle soyun esenliği içindir. Nasıl ki yasaklı yiyecekler varsa aynı şekilde fuhuş ve zina gibi yasaklı cinsel ilişkiler de mevcuttur. Yasaklı yiyecekler lükste, yasaklı cinsel ilişkiler şehvette bulunmaktadır. Dolayısıyla ölçülü olmanın yanında yasağa karşı kendini kontrol etmede önemlidir. Hristiyanlığın ilk dönemleri, yani Havariler Çağı'ndaki erkeklerle çağının erkeklerini karşılaştıran Augustinus çağının erkeklerinin bedenlerine daha çok kulak verdiklerini, öncesinde erkeklerin ruhlarına önem verdiklerini öne sürmektedir. Hiçbir şartta o çağın erkekleriyle Augustinus'un içinde bulunduğu çağın erkekleri karşılaştırılmaz.

Kadın-Köle Benzetmesi

Genel anlamda birkaç noktada kadın ile erkeği “eşit” tutan, çoğunlukla bir suçtan söz ederken hem erkek hem kadın için konuşan Augustinus on yedinci bölümün sonlarına doğru olasılıkla Aristoteles'in (*Politika*, I. 1260a)

etkisiyle kadını köle, erkeği efendi ile bir tutmaktadır. Bu benzerliği ata yanlı soyun devamına ilişkin dile getirdiği düşüncelerini desteklemek için kullanmaktadır ve insan soyunun atadan devam etmesini doğaya uygun olarak nitelemektedir. Çağının öncesinde bir erkeğe birden fazla kadınla evlenmesine izin verilirken bir kadının birden fazla erkekle evlenmesine izin verilmeyişini erkek eşlerin çocuklara babalık edemeyeceği gerçeğine bağlamaktadır. Çünkü birçok kölenin tek bir efendisi varken bir kölenin birden fazla efendisi olması olanaksızdır. Augustinus birden fazla erkekle evlenen kadın örneğini hiçbir yerde okumadıklarını vurgulayarak uygulama ile doğa arasında doğru bir orantı kurmaktadır. Son olarak da bu kurduğu orantıyı Tanrı ve insan ruhu arasındaki itaatle örneklendirmektedir (XVII). Kaldı ki bu benzetme aynı zamanda Paulus'un "Her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek, Mesih'in başı da Tanrı'dır" (1 Kor. 11: 3) öğretisiyle de uyumaktadır.

Bir sonraki bölümde de kadın-köle benzetmesine devam eden Augustinus kendi döneminde evliliğin tek eşli olmasını cennette Tanrı'ya tâbi olacak birlik olmalarına bağlamaktadır: "Bu yüzden kocası yaşarken kocadan kocaya geçiş yapmak sanki iki efendiye hizmet edermiş gibi o zaman da bugün de izin verilmemektedir, daha sonra da izin verilmeyecektir" (XVIII). Ardından sırf daha fazla çocuk sahibi olmak adına eşini başka bir kadınla değiştirme konusunda Romalı Cato'yu örnek vererek Hristiyanlığı yüceltmesinde aslında savunucuların (apolojistlerin) yaklaşımı hissedilmektedir. Hristiyanlık Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olmasına karşın hala Hristiyanlığın ideallerinin paganlarınkinden daha iyi olduğunu altı çizilmektedir.

Arınma Ritüelleri

Yirminci bölüme geldiğinde Augustinus yorumlama yüzünden evliliğin kötülenebileceği bir başka açıyı okuyucunun karşısına getirmektedir. Eski Ahit'te yer alan arınma ritüellerinin²² var oluş nedenlerini açıklamaktadır. Evlilik içerisinde bile olsa gerçekleştirilen cinsel ilişki sonrası kişilerin arınması bu eylemin, bu eylemden hareketle de evliliğin, kötü olduğunu göstermemektedir. Çünkü Augustinus'a göre yumurtayı döleyecek olan

²² Levililer 15.

sperm döllenenmeden önce maddi biçimden yoksundur. Maddi biçim yoksunluğu biçimden ve öğrenmeden yoksun insan yaşamını simgelemektedir ve bu yoksunluk ancak eğitimle temizlenebilmektedir. Benzer biçimde kadınların menstruasyon dönemlerinden sonra temizlenmeleri gerektiğini sağlık veren kanun için de geçerlidir, aklın disiplinle biçime sokulması gibi biçimsiz olan akıntının arınması gerekmektedir. Yine ölüm sonrası arınma da Augustinus'a göre ruhun günahının terk edildiğinin göstergesi olduğu için kanunlaşmıştır. Menstruasyon ve ölüm sonrası arınma nasıl ki bu iki durumu kötü yapmamakta, o halde aynı şekilde cinsel ilişki sonrası arınma da cinsel ilişkiyi ve dolayısıyla evliliği kötü bir şey yapmamaktadır.

Örnek Yanıtlar

Uzunca evliliğin iyi olduğunu savunan Augustinus yirmi birinci bölümde kendini sınırlamanın, kendini kontrol altına alabilmenin bedene değil akla ait bir erdem olduğunu açıklamaktadır. Bu eylemin ancak bunu gerçekleştirebilecek güçte olan kişiler tarafından gerçekleştirilebileceğini savunmakla birlikte yapamayacak olanları da küçümsememektedir. Bir sonraki bölümde Hristiyanların kendilerine tarihlerinden örnekler verilerek evlilik ve kendini sınırlama konusunda sorular soran kişilere nasıl yanıtlar verebileceklerini örneklerle anlatan Augustinus yirmi üçüncü bölümde, daha önce evlilik ve bakirelik durumlarını karşılaştırmasına karşın bu kez de itaat ve iffet bakımından bu iki durumu karşılaştırmaktadır. Bir kadının Tanrı'nın diğer emirlerine itaat etmeksizin sırf bakirelik düşüncesini uygun bulduğu için kendini sınırlaması mümkündür ve bu durumda iffetli evli bir kadından daha iyi değildir. Örneğin bir bakire geveze, meraklı, sarhoş, tartışmacı, ağgözlü ve küstahsa Tanrı'nın emirlerine karşı gelmektedir.

Yirmi dördüncü bölüme gelindiğinde Augustinus'un evlilikteki iyileri sıraladığı görülmektedir:

Evliliği iyi yapan tüm o şeyler—çocuk, sadakat, kutsal yemin—bir yararlıdır. Ancak günümüzde kesinlikle bedenen bir çocuğa sahip olmayı istememek ve böylesi bir eylemden kalıcı bir vazgeçmeyi sağlamak ve ruhen İsa'ya tek bir koca olarak tabi olmak adına onlardan vazgeçmede daha iyi ve daha kutsaldır (XXIV).

Bu üç şey Augustinus'la birlikte Hristiyanlığın evlilik uygulamasına yaklaşımını belirleyecektir.

Son olarak Augustinus sapkın olarak nitelediği Maniheiztler ve diğerlerine Eski Ahit'in erkeklerine yönelttikleri suçlamalara ilişkin yanıtlar vermektedir. Söz konusu yanıtı da daha önce, nesil karşılaştırması yaparken öne sürdüğü argümanların özeti biçimindedir (XXV). Augustinus eserini bakirelik yemini etmiş genç erkek ve kadınlara verdiği tavsiye ve temennileriyle sonlandırmaktadır.

Sonuç

Roma İmparatorluğu'nda da Hristiyanlıkta da bir erkek ve bir kadın arasında gerçekleştiği kabul edilen evliliğin birinci nedeni çocuklar dünyaya getirmek olmuştur. İmparatorluk içerisinde bu eylem bir vatandaşlık görevi olarak görülürken Hristiyanlıkla birlikte iyi bir insan olarak mensup olunan dinin rehberliğinde insan soyuna katkı yapmak olarak görülmüştür. Dolayısıyla Augustinus çocuk dünyaya getirmeyi evliliğin içindeki ilk yarar olarak nitelendirmektedir. Augustinus hayvanlarda da olan bu içgüdünün, evliliğin sınırları içerisinde arzu ve şehvet nedeniyle de gerçekleşen cinsel ilişkiye izin verilse de evliliğin onuruyla taçlandırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu nedenle evli çiftler arasında tıpkı Stoacı filozofların öne sürdüğü gibi bir tür arkadaşlık olması gerektiğini savunmaktadır. Çiftler birbirlerine Stoa felsefesinin idealize ettiği biçimde arkadaşlık edip yalnızca çocuk dünyaya getirme amacıyla cinsel ilişkiye girdiklerinde bu Augustinus'a göre Hristiyanlıkça kabul edilebilirdir, yani Tanrı'nın emrettiği kutsal evlilik de budur. Kaldı ki evlilik çocuk dünyaya getirmekle birlikte azalan cinsel istekler nedeniyle aynı zamanda arzuyu kontrol altına almayı kolaylaştıran bir kurumdur. Dolayısıyla kendilerini cinsel bakımdan kontrol edemeyenlerin yanlışa düşmektense onurlu olanı, yani evliliği gerçekleştirmeleri yerinde olacaktır. Böylelikle akla ait bir erdem olan arzuyu kontrol altına alma, bu konuda ölçülü olma kişinin iradesiyle gerçekleşemiyorsa bunun evlilikle gerçekleşmesi kabul edilebilirdir. Evliliğin içindeki bir diğer yararın sadakat, sadık olmak olduğunu öne süren Augustinus boşanmanın yasak olduğunun, yasak olan bir şeyi görmezden gelerek eşinden başka biriyle olduğunda bunun zina olabileceğinin altını çizmektedir. Bu, aynı zamanda Augustinus'un içinde bulunduğu Roma İmparatorluğu için de özellikle kadınlara yönelik olarak geçerli olan bir durumdur. Augustinus zinayı hem erkek hem de kadın seviyesinde ele alarak Hristiyanlığın ulaşmayı tasarladığı "eşitlik" idealini takip etmektedir. Evlilik içindeki son iyinin ise

kutsal yemin olduğunu belirten Augustinus aslında bir önceki yarar olan sadık olmakla paralel bir açıklama yapmaktadır. Evlilik yemini tanrısal bir bağ taşıdığı için kutsaldır ve öte dünya olan Tanrı'nın devletinde de bu bağ geçerli olacaktır.

Hristiyanlık ve pagan felsefesini, kültürünü uzlaştıran Augustinus için evlilik de aynı uzlaşmayı takip etmiş görünmektedir. Ancak burada Patristik Çağ'ın ilk savunucularının tavrıyla pagan idealleri ve gerçeklerinin de daha üstünde ideal sunmaya gayret ettiği de görülmektedir. Dahası Augustinus Eski Ahit ve Yeni Ahit'in emirlerini savunacağı konu kapsamında uzlaştırmaktadır. Hatta ara ara sırf tarihsel olarak gerçekleştiği için doğal saydığı durumlar söz konusudur. Bu tarihsellik ise Eski Ahit'in metinleri arasında olmaktan ileri gelmektedir. Bir Hristiyan filozof olarak gerçek bilgi gördüğü Kutsal Kitap'ı sorgulamaktan öte onun emirlerini gerçek kabul ettiği için söz konusu emirleri mantıkla doğrulama yoluna gitmiştir.

Kaynaklar

- Burke, C. (2015). *The theology of marriage: personalism, doctrine, and canon law*. The Catholic University of America Press.
- Clark, G. (1994). *Women in Late Antiquity: pagan and Christian lifestyles*. Oxford University Press.
- Evans Grubbs, J. (2002). *Women and the law in the Roman Empire: a sourcebook on marriage and widowhood*. Routledge.
- Hunter, D. G. (Ed.). (2018). *Marriage and sexuality in early Christianity*. Fortress Press.
- Mantas, K. (1999). Marriage in the Roman imperial period. *Polis. Revista de Ideas y Formas Políticas de La Antigüedad Clásica*, 11, 111-134.
- Martinez, G. (2003). Matrimony, sacrament of. In B. L. Marthaler (Ed.), *New Catholic Encyclopedia* (Vol. 9). Thomson Gale.
- Matrimony. (1997). In E. A. Livingstone (Ed.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford University Press.
- Migne, J. P. (Ed.). (1887). *De Bono Coniugali S. Aurelii Augustini (DBC)* (Vol. 6). Garnier Fratres.
- Walsh, P. G. (Ed.). (2001). *De bono coniugali, de sancta virginitate*. Clarendon Press.

Öz: Patristik felsefenin ve Hristiyanlığın en önemli temsilcilerinden Augustinus “ilk evlilik teologu” olarak da anılmaktadır. Manastırcılıkla birlikte Hristiyanlığın en önemli unsurlarından biri haline gelen cinsel ilişkiden uzak durma eylemi bir ideal olarak sunulduğunda bu durum evliliği idealin karşıtı, kötünün iyisi yapmaktadır. Ancak evlilik Tanrı'nın insanı yarattığında tasarladığı bir birlikteliktir ve Tanrı'nın emridir. Bu çelişkiden yola çıkan Augustinus *De Bono Coniugali* adlı eserinde evliliğin kendiliğinden sahip olduğu iyileri açıklamaktadır. Augustinus'un söz konusu eseri çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır. Ancak eserdeki düşüncelerin inşasında olası katkılarından dolayı Roma Hukuku ve kültüründe evlilik uygulamaları, pagan felsefesinde evlilik ile İsa ve Yeni Ahit uyarınca evlilik ele alınacaktır. Devamında yazılış amacı başta olmak üzere eserle ilgili önemli bilgiler aktarıldıktan sonra Augustinus'un görüşleri, içinde bulunduğu kültürün gerek hukuksal gerek felsefi gerekse de dinsel boyutlarıyla karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Augustinus, kilise babaları, patristik felsefe, Hristiyanlık, *De Bono Coniugali*, evlilik.

